

Mojzes Antal

ZÖMMEL MAGYAROK ÉS NÉMETEK

AZ ÁRTATLAN ÁLDOZATOK BAJMOKI KUTATÁSÁNAK EREDMÉNYEI

Bajmok a Délvidék fiatalabb települései közé tartozik, ugyanis 1771-ben kezdték újratelepíteni. A település történetében 1944. november 2-án jegyezték Bajmok legsötétebb napját. Ennek a napnak az éjszakáján majdnem 200 bajmoki és környékbeli ártatlan áldozatot végeztek ki a partizánok.

Bajmokon a második világháború közvetlen befejezése előtt, 1944. október 19-én történt meg a rendszerváltás – a falu „felszabadulása”. Ekkor este 17.00 és 18.00 óra között vonultak be Bajmokra a Vörös Hadsereg II. Ukrajnai Frontjának katonái. Másnap délelőtt úgy tíz óra tájban a helyi partizánegység azzal, hogy bevonult Bajmokra, jelét adta, hogy a falut elfoglalták. Megtörtént az impériumváltás.

Csakhamar – október 23-án – megalakult a népfelszabadító bizottság 25 taggal. Elnöke Nikola Babić, a partizánokkal szimpatizáló gazdálkodó, titkára Stana Kulić Urbanovski partizánasszony, a pénztáros pedig Stjepan Merković–Pubi lett. A népfelszabadító bizottságnak nem volt magyar, sem német nemzetiségű tagja, közülük még baloldali beállítottságúak sem kaptak helyet. Csakhamar megérkezett a katonai közigazgatás területi felosztása szerint a helyőrség parancsnoksága néhány partizánnal. A helyőrség parancsnoka Boško Vasilic–Pekmez, helyettese Djura Knežević–Čopa volt. A helység parancsnokságának személyzeti főnöke Pajo Lulić egykori községi hivatalnok volt (a Jugoszláv Királyság idejében a település aljegyzője). Az 1944. október 31-ei népbizottsági ülésen kinevezték a háborús bűnösöket kivizsgáló rögtönítélő bíróságot. Ennek tagjai Petar Dulić, Ive Pijuković és Marko Kujundžić lettek. A posta ezekben a napokban szinte egy napot sem szünetelt. A rendszer a posta főnökének Matija Budanović asszonyt nevezte ki. Csakhamar utasítás érkezett Bajmokra a legmagasabb párt- és partizánvezetéstől, hogy össze kell írni azokat a személyeket, akik a magyar közigazgatás (1941–1944) éveiben együttműködtek a rendszerrel, illetve, ahogy mondták, a megszállókkal. A népbizottságból kiszűrődött a híre, hogy egy végeláthatatlan hosszú lista készült el. Egyesek szerint mintegy 520–540-en kerültek rá. A listák elkészítésében részt vettek a népbizottság által kinevezett utcabiztosok. Az utcájukból ők jegyezték fel a kivégzendők nevét.

A kivégzésekre két partizán alakulat érkezett. Az egyik a VIII. Vajdasági Rohambrigád III. zászlóalja volt. A III. zászlóalj parancsnokhelyettese a 2. század parancsnoka volt. Név szerint Živan Ilkić–Čeda. Az

egység az ún. emeletes iskolába lett elhelyezve. De itt volt a IV. Vajdasági Rohambrigád egyik százada is. Petar Relić–Čeda parancsnok vezetésével. Petar Relić–Čeda később kiemelkedő párttisztásban és a Tartományi Képviselőházban volt beosztásban. Róluk úgy tudták, hogy valahol „rossz fát tettek a tűzre” és ezért Vajdaságban faluról-falura jártak végrehajtani a kivégzéseket. Ez a század a Lutz József-féle vendéglőbe lett elhelyezve.

Mindkét alakulat az utasítást várta a kivégzésre.

Közben megalakult a helyi népőrség is, amelynek 30 tagja lett, valamennyien bunyevác nemzetiségűek, parancsnoka Joso Budanović. A népőrségnek volt két kiskorú tagja is, Stjepa Bešlić és Stjepan Kečenović–Peda.

Ilyen felállás után megtörtént minden előkészület a bajmoki razziára.

Itt azonnal el kell mondani, hogy közvetlenül a bevonulás után néhány személyt azonnal letartóztattak. Ezekkel a magyar közigazgatás idején emelt országzászlón levő szöveget kalapáccsal leverették. Napközben pedig néhányan megleshették, hogyan bántak a bekísértekkel. Így Herczeg Ilonát, a Magyar Keresztes Egylet aktivistáját, a közmegebecsülést élvező Ilon Nenát, Stana Kulić Urbanovski partizánasszony a fülénél fogva húzta. A kiskorú Stevan Bešlić pedig a községháza folyosóján csúszó védtelen asszonyt hátulsó részén és a hátán ütlegelte. Majd ráordított: „Most mondd el, hogy Talpra magyar!”. Trenka Pétert pedig véresre verve látták a községháza folyosóján. Romoda Lajos iskolaigazgató többedmagával a községháza egyik irodájába bezárva kérte az ajtónál álló őrt, hogy nyisson ajtót, mert nincsen oxigén. Mire az ajtón álló őr kinyitotta az ajtót, és Romodát puskatussal úgy megütötte, hogy a szemüvege összetört és az arca vérzett. Nagy Jánost egy iroda előtt vezették el a börtönbe. Az iroda nyitva volt, és János bácsi beláthatott. Itt szavai szerint a helyi népbizottság tagjait látta. Egy tiszt le-föl járkálva utasításokat adott a bennlevőknek. A tiszt mellén keresztben egy géppisztoly volt. A személy minden bizonnyal a hírhedt OZNA-tiszt (Odejenje zaštite naroda – Népvédelmi osztály) Svetozar Kostić–Čapo volt. Jani bácsi a csodával határos módon szabadult ki a gyilkosok kezéből.

Bajmokon el is kezdődött a hajtóvadászat az ártatlan áldozatok után. A bunyevác nemzetiségűek közül sokan, akikben felébredt az embertársaik iránti érzelem, szóltak a magyar szomszédnak, hogy néhány napra tűnjön el a faluból, mert razzia lesz. Kevés ilyen jószomszéd volt, de aki elrejtőzött, annak nem történt bántódása.

Sajnos az embervadászat hasonló volt, mint a körvadászat. Néhány vidéki partizán kísérete mellett ment egy bajmoki is a népőrségből. Minden magyar és német nemzetiségű házába bementek. Ott a férfiakról érdeklődtek. Akiket otthon találtak, azokat bekísérték. Sokukat azonnal molesztálni kezdték. A falu lakóházainak átfésülése után következett

a határ. Kukoricatörés volt. Fremond György borbélyt fia és lánya szeme láttára vitték el a kukoricaföldről. Néhány ember élete attól függött, hogy a népörség mely tagja ment a partizánokkal. Volt olyan, aki azt mondta, hogy ebben a házban nincs itt a gazda. Oda nem mentek be. Így maradt életben Cindel József tanyasi. Frazon Gyulát, Nagy Simont és Mojzes Mihályt sógora mentette meg a biztos haláltól. Az ártatlan áldozatok begyűjtésében élen járt Joso Miljković, a népörség tagja, a tavankuti partizánbázis partizánja.

Az embereket a volt Bergel-féle iskola épületébe kísérték. Itt egy tanterembe, a Sokol Testnevelési Egyesület egykori tornatermébe zárták őket, majd néhány napi börtön után elkezdődött a „kivizsgálás”. A másik tanteremben ültek a népfelszabadító bizottság tagjai és egy partizántiszt. A foglyot egy partizán a tiszt elé vezette. Az kérdezett tőle valamit, majd ha a jelenlevő népbizottsági tagok közül valaki kiállt mellette, akkor hazaengedték. Ha nem, a partizántiszt azt mondta, „u drugu sobu” – a másik szobába. Ezzel halálra lett ítélve. Akinek ezt nem mondták, azt hazaengedték.

Ezt követően minden ittmaradottnak és a községházánál levő bebörtönözötteknek a rögtönítélő bíróság előtt kellett megjelenniük. Az ittmaradottakat mind kivégezték.

A bírósobában volt a rögtönítélő bíróság: Petar Dulić ügyvéd – elnök, Ive Pijuković mézszáros, Marko Kujundžić földműves. Továbbá Nikola Babić, a helyi népfelszabadító bizottság elnöke, Pajo Lulić a helyörség parancsnokságának személyzeti főnöke, Joso Kajić hivatalnok. Majd Đuro Knežević–Čopa, a helység parancsnokhelyettese és egy századosi rangban levő partizántiszt Szabadkáról. Az utóbbi minden bizonnyal OZNA-tiszt lehetett, vagy maga Ivan Njaradi, a szabadkai körzeti katonai közigazgatás parancsnoka. Ez a tiszt beszélt magyarul is.

A kihallgatás úgy folytatódott le, hogy az ártatlan áldozatokat bevezették. A helyi népfelszabadító bizottság elnöke, Nikola Babić előtt volt egy névsor, és ő azt nézte, ha egy bekísértet a partizán beküldött. Majd kérdéseket tettek fel. Akinek volt ismerőse, és kiállt mellette, azt kiküldték. Akit nem küldtek ki, azt a bíró melletti irodába irányították. Azokról, akiket az irodába küldtek, feljegyzést készített Josip Kajić. Ugyanis az ő kezében volt egy sárga, jól meghegyezett ceruza, és azzal jegyezte az előtte levő papírra a neveket. Hogy hányan voltak a kivégzettek listáján, nem tudni és sohasem tudódott ki. E sorok írója kutatásai során a szabadkai Történelmi Levéltárban talált egy irattartót, amelynek a fedelén a következőket írta: „Streljani u Bajmoku 2. nov. 1944. god.” (A Bajmokon, 1944. nov. 2-án lelőttek.) Azonban az irattartó üres volt.

A Pacséról idekísértek nem kerültek a vészbíróság elé. A „névtelen” honvédek is csak úgy, minden procedúra nélkül hozzájuk lettek csatolva. Továbbá a györgyéniek, nagyfényiek és tavankutiak is ide lettek kísérve. Őket is hozzájuk kapcsolták. A vérengzés éjszakáján tavankuti-

akat hoztak, akiket szinte a kivégzés pillanatában tettek az ártatlanok mellé.

A tortúra estje – A bajmoki razzia lefolyása

A községháza udvarán 1944. november 2-án este, kb. 20.00 óra körül szokatlanul nagy lárma volt. Fegyvercsörgés, kiabálás, lánccsörgetés hallatszott. Az elítélteket vezették ki az udvarra, és kötötték egymás mellé és egymás után. A kötések szorosak lehettek, hogy ne tudjanak elmenekülni. Az ártatlan áldozatokat láncsal és dróttal fűzték össze. Így – partizán felügyelet mellett – hajtották őket a vesztőhelyre.

Időközben kitudódott, hogy Petar Dulic ügyvéd apósa földjét, amit nekik kellett örökölni, „jószándékúan” átadta a kivégzés céljaira. Mivel tudtak a razziaról, ezért a bajmoki cigányoknak elrendelték, hogy három gödröt ássanak az említett földön, de azonnyomban az életük vesztésének terhe mellett megtiltották nekik, hogy e munkáról bárkinek is szóljanak. Az illetékesek azonban nem voltak megelégedve a gödrökkel, ezért azokat, úgy látszik, bővítették és mélyítették is. Ugyanis november 2-án egy szakasz partizán ásóval és lapáttal a vásártéren haladva ment az innen már jól látható fekete buckák felé.

A kivégzésre szánt föld a Tarackos határrészben van, mégpedig a zombori és a sztanisicsi utak, valamint a Szabadka–Zombor vasútvonal és az utolsó dűlőút között. Az összekötözött embereket idekísérték és itt lötték le. Aki nem halt meg, azt ásóval, lapáttal vagy kapával ütötték agyon. Majd beledobálták, vonszolták az ártatlan áldozatok tetemét az előre kiásott három sírgödörbe.

A környéken lakó tanyasiak szerint sikerült néhány személynek megmenekülni. Kik voltak, nem tudni. Azonban azt tudjuk, hogy Joso Miljković bajmoki partizán az unokatestvérét akkor mentette ki, amikor a kivégzendőket már kötötték össze. Ekkor odament Lehotkai János–Csitihez és eloldozta. Megparancsolta, hogy bújva menjen haza, apósához – Kékesi cipészékhez – és a legrövidebb időn belül tűnjön el Bajmokról. Neki meg is lett tiltva, hogy Bajmokra jöjjön. Később Daruváron telepedett le.

Ezen az éjszakán nagyon esett az eső. A kivégzés 22.00 óra tájban kezdődött el. A faluban gépfegyverropogás hallatszott. Másnap reggel, mindannak ellenére, hogy kijárási tilalom volt, az ártatlan áldozatok özvegyei és a nagyobb gyerekek a zombori útra mentek, amerről a fegyverropogást lehetett hallani. A helyszínen volt mit látni. Három tömegsír, amelyek még szinte tátongtak. Szuszogás, nyöszörgés, zihálás is hallatszott. Mindenütt vértócsa. Elszórtan papucsok, kalapok, kabátok.

Az árvák és az özvegyek összeszedték az ártatlan áldozatok holmiját. Fel is ismerték őket. A faluba érve kiabálták: „Gyilkosok! Hóhérok! Mit tettetek? Kik és miért tettétek? Ezek büntelenekek!”

Később az is kitudódott, hogy a három tömegsírtól, ugyanazon a telken mintegy 30 méterre létezik egy negyedik kisebb sírgödör is, de a Ráta szélén még egy ötödik is.

A kivégzést követő november 3-án a bajmoki községházáról mintegy 30 személyt vittek Szabadkára. Köztük 29 férfit és egy nőt. Az ártatlanok egyetlen nőtagja Herczeg Ilona – Ilon Nena volt. Nagy János–Jani bácsi, aki hál' Istennek ma is él, szemtanúja volt a gyászos menet indulásának. A kocsisok és a kocsikísérők is bajmokiak voltak, ez utóbbiak a helyi népörség tagjai. A gyászos kocsisort többen is látták. Szabadkára már csak 28-an kerültek be. Kanyó János csendőrpáncsnokot a kaponyai völgyben szélnek eresztették. Ezt a partizánok azért tették meg, mert Kanyó közvetlenül a partizánok érkezése előtt kokettált a baloldaliakkal. Ő később, az 1956-os forradalom leverése után Bécsbe menekült. A bajmokiak itt ismertek rá. Ő fel is fedte magát. Herczeg Ilonát a kaponyai emlékműnél szörnyű kínszások után végezték ki. Kínszás közben ezt kellett mondania: „Éljen Magyarország! A magyarok istenére esküszünk!” A többi ártatlan áldozatot a Zentai úti temetőben, Szabadkán végezték ki.

E sorok írója fiatal korától kezdve a legnagyobb titokban foglalkozott a bajmoki razzival, hiszen az édesapja, Mojzes Mihály is a listán volt. A halottak nevét előbb megjegyezte, majd később feljegyezte, mindenki tudta nélkül. Várt a pillanatra, amikor erről lehet szólni, esetleg írni. Ez meg is történt, így 1994-ben megjelent a könyve, *Halottak napja Bajmokon* címmel. Ebben a bajmoki razzia teljes témájával behatóan foglalkozott. Adatgyűjtés közben mintegy harminc személlyel beszélt. Azonban sok volt azoknak a száma is, akik féltek, és e témáról nem akartak szólni. Akik nyilatkoztak Bajmokról: Mojzes Mihály, Dancsó István, Kollár Szilveszter szabó, Papp Lajos–Csumi jószágfelvásárló, Ábrahám József kereskedő, Juhász Lajos tanító.

Mindent összegezve Bajmokon a vérengzésnek 189 áldozata volt, többségük név szerint ismert, magyar nemzetiségű, de sok a német, sőt akad horvát és szerb is közöttük.

Az ártatlan áldozatok tömegsírijait sohasem volt szabad látogatni. Ezt a rendszer emberei tiltották. Sőt figyelték is. Csak egyetlen nagyfényi asszonynak engedélyezték a tömegsír látogatását. Allítólag a fia valaminek folytán itt fejezte be földi pályafutását.

Csak a többpártrendszer bevezetése és a Jugoszláv Kommunista Szövetségének a megszűnése adta meg azt a lehetőséget, hogy az ártatlan áldozatok sírhelyét meglátogassák. A kegyeletadást csoportosan először 1992-ben tették meg a hozzátartozók és a demokratikus értelmű lakosság. A kivégzés helyén, az Akácfához keresztet, virágkoszorúkat és a kegyelet virágait helyezték el. Fotókat is készítettek.

Mi történt a gyilkosokkal? (Bajmokon a razzia végrehajtóit gyilkosoknak nevezték.) Kezdjük előlről. Živan Ilkin–Čeda a VIII. Vajdasági

Rohambrigád, III. zászlóalja egyik parancsnoka miután jól végezte dolgát, másnap vonatra ülve Bezdánba ment. Itt egy hirtelen jött német repülőtémadás áldozatául esett. Boško Vasilić–Pekmez, az újvidéki vágóhídon dolgozott. Đuro Knežević, a helység parancsnokhelyettese Szabadkára került, és egy időben a belügyi osztályon is dolgozott. Pero Dulić ügyvédet, a rögtönítélő bizottság elnökét megválasztották a helyi Népfront titkárának. Azonban súlyos idegbeteggé vált. Üldözési mániája lett. Rémálmokat látott. Nem tudott előlük menekülni. Előbb a kötelet választotta, de levágták. Majd a kútba ugrott, és ezúttal sikerült öngyilkosságot elkövetnie. Marko Kujundžić, a vészbíróság másik tagja a lányához költözött Újvidékre. Itt súlyos idegbeteg lett. Később a Duna-hídról a folyóba vetette magát. Ivo Pijuković, a vészbíróság harmadik tagja sokáig idegbeteg volt, üldözési mániában szenvedett. Végül is egy nagy eső után hazafelé menet elesett és egy „kanálnyi vízbe” belefulladt. Mindhárman a víz áldozataiként távoztak az e világi életből. A bajmoki elnök, Nikola Babić szintén beteggé vált. Előbb cukorbeteg, majd idegbeteg lett. Ebbe is halt bele. Pajo Lulić, a katonai közigazgatás helységparancsnokságának személyzeti vezetője a palicsi Palić-Podrum Vínóban dolgozott. Súlyos idegbetegségben halt meg. Josip Kajić előbb Szabadkán a társadalmi-politikai szervezetekben lett alkalmazva, majd ugyanott bankigazgató lett. Súlyos idegbetegségben halt meg. Stana Kulić Urbanovski asszony előbb a gyógyszertárban dolgozott, majd súlyos ideg- és rákbeteg lett. Bajmokon a Paprenyacska temetőben van eltemetve.

Tanulmányunkban talán szólni kellene a lakosság néhány kategóriájának a magyar közigazgatás (1941–1944) ideje alatti magatartásáról is. Itt vannak például a tanítók. Az igazgatói teendőket Romoda Lajos tanító látta el. Az iskola egyik tanítónője Liza Vujević-Dejanović volt. Ő a magyar bevonulás után az osztályban mindennap a Jugoszláv Királyság himnuszával kezdte a tanítást. Romoda néhány alkalommal szólt neki, hogy imával kell kezdeni, nem a himnusszal. Azután többször is figyelmeztette, majd az illetékes tanügyi hatóságok törvénysértés miatt Zsablyára helyezték át. Innen csak közvetlenül a rendszerváltás előtt tért haza, és azonnal bekapcsolódott a mozgalomba. Ennek Bajmokon egyik irányítója lett.

Továbbá szólni kell az említett időben a bajmoki Szent Péter és Pál plébániatemplomban lelkipásztori teendőket teljesítő papokról is. Itt szolgáltak: Jozo Pašić (Pasity József), Kandler Mihály és Ivan Beneš (Benes János) káplánok, továbbá Benyamin Hegedűs (Hegedűs Béné bácsi atya) és Leonardo Hegedűs (Hegedűs Lénárd) esperes-plébános.

Jozo Pašić káplán Monostorszegen született 1913-ban. Bajmokra 1942-ben került. A Kalocsai Érseki Levéltár ismertetőjéből (2002) arról szerzünk tudomást, hogy Bajmokra való áthelyezésének politikai háttere volt. Bajmokon nagyszerű helytörténeti könyvet írt: Krv se suši (A vér el-

apad) címmel. Az atya a háború befejezésével előbb Szabadkára, majd Zágrábba került.

Kandler Mihály káplán Csonoplyán született 1912-ben. Német nemzetiségű volt. Vaskúton halt meg 1975-ben. Bajmokon a hívők körében nagy népszerűségnek örvendett. Zomborban 1944 májusában a főispáni beiktatáson jelen volt az érsek is. Szálasi egyik híve az érseknek odasúgta, hogy ma két papját letartóztatja a Gestapo. Az egyik Kandler Mihály káplán lesz. Az érsek ezután azonnal Bajmokra jött, és magával vitte Kandler atyát Kalocsára. A pap az érseknek köszönhetően menekült meg.

Benyamin Hegedűs, Hegedűs Bénó bácsi atya Szabadkán született, 1882-ben és Bajmokon halt meg 1954-ben. A lábára kissé rokkant volt. Politikai tekintetben semleges, ezért a hívők némely rétege nem is kedvelte. Amikor Kandler atyát az SS-katonák a plébánián keresték, hollétét nem árulta el, pedig tudta, hogy Kalocsára vitték.

Leonardo Hegedűs, Lénárd esperes-plébános Szabadkán született 1871-ben és Bajmokon halt meg 1944. február 19-én. Bajmokra 1906-ban került plébánosnak. Nevéhez fűződik a bajmoki templom megfordítása, tatarozása és festése. Anyanyelvi szinten beszélte a magyar, a horvát és a német nyelvet. A hívőket nemzeti hovatartozás nélkül pártfogásba vette. Támogatta a Magyar Keresztes Egylet, a Horvát Keresztes Egylet és a német Volksbund megalakítását. Magyarinak vallotta magát.

A második világháború kitörésével eléggé ellentmondásos hangulat alakult ki Bajmokon. Voltak, akik készültek a háborúra, s hogy védjék Bajmokat, és voltak, akik várták a honvédség bevonulását. Az előbbieket ötven tagú határőrséget alakítottak, ezt a hatalom fegyverrel látta el. A másik tábor a falu magyar nemzetiségű lakosai alkották. Végül is az ötven tagú felfegyverzett félkatonai alakulat visszavonult Szenttamás vonaláig. Hegedűs esperes a helyi rendőrparancsnokhoz fordult segítségért, hogy ne történjen vérontás a faluban a magyar bevonulás előtt. Miljković rendőrparancsnok az esperes-plébánost erről biztosította is.

A honvédség bevonulása 1941. április 12-én történt meg. Az esperes-plébános ekkor beszédet is tartott. Majd a bukovinai székelyek (csángók) ideérkezésekor ismét, akkor a hazatelepítésről szólt. A háború után Mišičevo lakosai arról írtak, hogy az esperes-plébános 1941. június 14-én amikor a mišičevo lakosait gyalogszerrel a bajmoki vasútállomásra kísérték, megkongatta a harangokat, mintha a telepeseket a temetőbe kísérenék. Mint később kitudódott, valóban volt halott Bajmokon, és a csendítés annak lelkiüdvéért szólt. Hegedűs Lénárd esperes-plébánost magatartásáért 1942 után többször is megfenyegették, különösen 1944. januárja-februárjában, amikor már a háború eldőlt az antifasiszta koalíció javára. A fenyegetés úgy szólt, ha bejönnek az oroszok,

* A másik Berencz Mihály volt, a Die Donau c. Hitler-ellenes lap szerkesztője.

akkor elevenen nyúzzák meg. Az esperes-plébános ettől valóban meg is rettent. Este baráti körben társalgott Mattyassovszki Béla orvosnál Rigó József orvossal, Schmidt Antal rőfössel és Svoboda Antal malomtulajdonossal. Mi volt a beszélgetés témája, nem tudni, azonban hazaérve a paplakba nagyobb mennyiségű gyógyszert vett be. Ezt a szervezete nem viselte el, és szívszélhűdésben meghalt. Nagy részvét mellett lett eltemetve.

Ivan Beneš (Benes János) főtisztelendő Szabadkán született 1910-ben, ugyanott halt meg 1986-ban. Céljai a Vörös Hadsereg bevonulása előtt eléggé ismeretlenek voltak. Első megnyilatkozása biztónak bizonyult, ugyanis a Bajmokon állomásozó SS-egység 1944. szeptember 24-én 43 baloldali személyt letartóztatott. Úgy hírtelt, hogy kivégzik őket. A magyar vizsgálószervek nem találtak kifogást ellenük. Amikor az SS-katonák mégis végezni akartak velük, megjelent Ivan Beneš atya, és az odaérkező SS-őrnagynak könyörögve bizonygatta, hogy büntelenek, és egész Bajmok lakossága jóáll értük. Az SS-tiszt kiengedte a fogva tartott 42 személyt. (Időközben egyikük elmenekült.) Úgy tűnt, hogy ezzel a gesztusával a pap a nyáját védte. Emberbarát.

Viszont tudni kell róla, hogy amikor megalakult a helyi népfelszabadító bizottság, annak nyomban tagja lett. Megengedte, hogy az illegális népfelszabadító bizottság üléseit a plébánián tartsa. Engedélyezte a Liza Vujević Dejanović tanítónő vezette illegális csoport megbeszéléseit. A népfelszabadító bizottság tagja maradt 1944. december 4-ig, annak feloszlatásáig és újjászervezéséig. Így az 1944. november 1-jére összehívott népfelszabadító bizottság ülésére szóló meghívót is aláírta, ti. hogy ott lesz azon az ülésen, amelyen a bajmoki ártatlan áldozatok kivégzéséről döntöttek. A bajmoki magyar, német és környékbeli ártatlan áldozatokat 1944. november 2-án végezték ki. Az atya, mint látható, itt nem emelte védelemre a szavát! Nem adta tanújelét lekipásztori hivatásának. Sőt, a kivégzés után nála rendeztek tort a kivégző parancsnokok részére.

Tudnunk kell, hogy sem az egyházi, sem a világi halotti anyakönyvekbe nem jegyezte be az ártatlan áldozatok halálának okát. Mint a népfelszabadító bizottság tagja tehát egyetértett a kivégzésekkel, és arra törekedett, hogy az utókor erről ne szerezzen tudomást.

Forrásmunkák:

Zločini okupatora u Vojvodini, Knjiga I. Bačka i Baranja. Predsedništvo Narodne Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine, Novi Sad, 1946.

Cseres Tibor: Vérbosszú Bácskában, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991.

Matuska Márton: A megtorlás napjai, Fórum Kiadó, Újvidék, 1991.

Mojzes Antal: Halottak napja Bajmokon, Cnesa Kiadó, Logos Nyomda, Tótfalu, 1994.

Mészáros Sándor: Holttá nyilvánítottak, Hetedik Síp Alapítvány, Budapest, 1995.

Dr. Aleksandar Kasaš: Mađari u Vojvodini 1941–1944., Filozofski fakultet u Novom Sadu, Monografija, Knjiga 38. Novi Sad, 1996.

Mojzes Antal: Bajmok, Grafoprodukt, Szabadka, 2002.

Mirko Grlica, Dr. Hegediš Antal, Milan Dubajić és Lazar Merković: Imenik žrtava drugog svetskog rata na području Subotičke Opštine, Grafoprodukt, Subotica, 2002.

Mementó, Kiadja az 1944-ben kivégzettek Szabadka Község Történelmi Emlékbizottsága és a Szabad Hét Nap, Grafoprodukt, Szabadka I. füzet.

Mementó, Kiadja az 1944-ben kivégzettek Szabadka Község Történelmi Emlékbizottsága és a Hét Nap, II. füzet.

Mementó, Harmadik bővített kiadás, Kiadja az 1944-ben kivégzettek Szabadka Város Történelmi Emlékbizottsága 2003., Grafoprodukt Szabadka III. füzet.

Nuber Georg: Die Geschichte von Bajmok 1188–1944, Stuttgart, 1966.

Nuber Georg: Die Geschichte von Bajmok, 1188–1944, Band 2., Stuttgart, 1992.; Leidensweg, 1994.

KOMANDA VEŠTA-SENTA
Ereza Sencanskog
Brodj 240
29 novembra 1944.

NARODNO OSLOBODILACKI ODBORU

Ada, Moh, St. Kanjiza, Horgos.
Martonos.

U ovom naredjenju ove komande br.240 od 26 novembra 1944.
izostavite stavku br.2 t.j. nemojte postupiti protiv sudjara koji su bili
clanovi rasnih fasisitickih organizacija ukoliko oni nisu ratni zlocinici.
Postupak protiv rasna i sangosa sprovedite prema poslanom
Van naredjenju.
Bart fudisau - Niboda narodu!

Komandant mesta:

pep.
Sp. g. 677

677
10.

A zentai helyőrség parancsnokának értesítése a hatáskörébe tartozó Ada, Mohol, Magyarkanizsa, Horgos és Martonos községek hatóságainak, hogy a korábbi rendelettől eltérően, a „fasiszta szervezetek tagságát nem kell háborús bűnösöknek tekinteni, ha nem háborús bűnözők”.

Az 1944-es eseményekről elsőként – 1994-ben – megjelent helyi monográfia. A fa körül vannak a tömegsírok.